

KRONIKA**Akademik prof. dr. Igor Vrišer – utemeljitelj slovenske geografske regionalno planerske šole**

Dolgoletno uspešno znanstveno in strokovno ter univerzitetno pedagoško delo akademika rednega profesorja dr. Igorja Vrišerja, našega profesorja, kolega, sodelavca in prijatelja na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, je končano.

Pregled, analiza in vrednotenje prehojene znanstvene, raziskovalne, strokovne in pedagoške poti ter celotnega ustvarjalnega opusa prof. Vrišerja, ki je bil neprestano prisoten v geografskih znanstvenih in strokovnih ter pedagoških krogih, in tudi izven njih, več kot štirideset let, zahteva posebno študijo. Njegova bogata zakladnica znanstvenih in strokovnih prispevkov na področju teoretskih, metodoloških ter vsebinskih vprašanj regionalnega planiranja, sistema poselitve oziroma urbanega sistema, industrijske, agrarne in ekonomske geografije Slovenije je bil in ostaja predmet številnih razprav tudi v pogojih sodobnega razvoja.

Z izredno bogato publicistično dejavnostjo je prof. Vrišer pomembno sooblikoval slovensko geografsko bibliografijo druge polovice 20. stoletja. V petih desetletjih znanstvenega, raziskovalnega, strokovnega in pedagoškega dela je objavil številne samostojne publikacije, znanstvene monografije, elaborate, razprave, pomembnejše strokovne in poljudne članke. »V slovenski bibliografski bazi se njegovo ime v vlogi avtorja, soavtorja, urednika ali mentorja pojavi v 480-ih bibliografskih enotah«. Uvrščamo ga med štiri najpogosteje citirane slovenske geografe, kar velja tudi za njegovo mednarodno odmevnost, saj je uvrščen med »redke slovenske geografe, ki so citirani v največji mednarodni bibliografski bazi

DRUŽINSKI ARHIV

Slika: Igor Vrišer z ženo Bredo in sinom Borisom na Brkinih (maj 2010).

SSCI«. Pri njegovem raziskovalnem delu so nastale številne študije, raziskovalne naloge in elaborati, ki jih je opravil za različne naročnike. O njegovem dolgoletnem pedagoškem delovanju priča tudi mentorstvo pri številnih diplomskih nalogah, magistrskih delih ter doktoratih. Vzgojil je številne geografske strokovnjake, ki uspešno delajo na področju razvojnega planiranja. Njegov publicistični opus, v obliki samostojnih publikacij, znanstvenih in strokovnih člankov ter pomembnejših poljudnoznanstvenih prispevkov je bil prikazan v bibliografiji ob njegovi sedemdesetletnici (Geografski vestnik 72-1).

Prispevki, ki jih je prof. Vrišer s teh področij objavil, so danes ponovno v ospredju pozornosti strokovnih geografskih in regionalno planerskih, ter ne nazadnje tudi razvojnih in širših družbenih razpravah. Če omenim med temi samo prispevke na področju zasnove slovenskih pokrajin, ponovne vzpostavitve sistema regionalnega planiranja in organizacije lokalne samouprave. Spoznanja in rezultati znanstvenega in raziskovalnega dela, pa tudi odprta vprašanja s tega področja so ponovno, na takšen ali drugačen način aktualna. Prispevek prof. Vrišerja so postali sestavni, obvezni, nesporni del številnih referenc domačih in tujih strokovnjakov, ki tudi v sedanjem času razmišljajo o geografski stroki, o urbanem sistemu in regionalnemu razvoju. Le malo je znanstvenih in strokovnih raziskav in razprav znotraj geografije s področja ekonomske, urbane, industrijske in agrarne geografije, geografske regionalizacije ter regionalnega razvoja, ki se ne sklicujejo na prispevke, ki jih je zapisal prof. Vrišer. Geografski pristopi in koncepti ter pogledi, ki jih je zagovarjal so prav tako, kot so bili v sedemdesetih in osemdesetih ter devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ponovno predmet podrobnejših strokovnih analiz, preverjanj in vrednotenj.

V knjigi prof. Vrišerja *Regionalno planiranje* (1978), do sedaj edini znanstveni monografiji s tega področja v Sloveniji, je zapisano: *»Avtor knjige, dr. Igor Vrišer je redni univerzitetni profesor za geografijo in regionalno planiranje na ljubljanski univerzi. Šolal se je v Ljubljani in na visoki tehnični šoli v Zürichu. Po končanem študiju geografije in zgodovine se je zaposlil kot planer na urbanističnem področju in je sodeloval pri izdelavi urbanističnih projektov. Tudi pozneje, ko je postal fakultetni učitelj, je še veliko sodeloval pri izdelavi prostorskih planov, v zadnjem času zlasti pri pripravi regionalnega prostorskega plana za SR Slovenijo. Strokovno se je največ ukvarjal s problemi slovenskega in jugoslovanskega mestnega omrežja in z industrializacijo Slovenije ter je o tem objavil več razprav in poročal na različnih strokovnih prireditvah doma in v tujini. Napisal je tudi dva geografska učbenika«.*

Prof. Vrišer je knjigo regionalno planiranje zasnoval *»kot splošni priročnik, ki naj bralca seznanj s teorijo in prakso regionalnega planiranja«* ter naj ga uvede v *»temeljna znanstvena spoznanja«*, ki se uporabljajo na področju regionalnega planiranja. Hkrati pa naj mu prikaže *»tudi poglobitve dejavnike in njihove zakonitosti, zlasti tiste, ki so odločilnega pomena pri oblikovanju pokrajine in njenega prihodnjega razvoja«.*

Nekatera strokovna geografska izhodišča za potrebe *»urbanističnega planiranja«* je prof. Vrišer objavil še pred izidom knjige. Naj omenim znanstveno monografijo *Vplivna območja jugoslovanskih mest in drugih središč* (1972), univerzitetni učbenik – skripta z naslovom *Urbana geografija* (1973) na takratni Fakulteti za arhitekturo gradbeništvo in geodezijo, leta 1984 pa še univerzitetni učbenik *Urbana geografija za potrebe Interdisciplinarnega podiplomskega študija prostorskega in urbanističnega planiranja*, prav tako na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo.

Elementi *»slovenske geografske regionalno planerske šole«* so po zaslugi prof. Vrišerja prerasli redne dodiplomske študijske okvire in se nadaljevali tudi na individualnem podiplomskem študijskem programu na Oddelku za geografijo ter na Interdisciplinarnem podiplomskem študijskem programu iz urbanističnega in prostorskega planiranja na takratni Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo. K zadnjemu interdisciplinarnemu študijskemu programu lahko dodamo poleg regionalnega planiranja še predmet urbano geografijo. Še več, prof. Vrišer je z vztrajanjem na geografskih konceptih in udejanjanju le-teh v številnih znanstvenih ekspertizah, raziskavah in strokovnih prispevkih ter akademskih krogih odpiral vrata tudi ostalim temeljnim geografskim predmetom, ki so postali prepoznavni del planerske izobrazbe. Pri tem pa velja še posebej poudariti, da številni in raznovrstni rezultati geografske planerske šole niso ostali in ne ostajajo zgolj v akademskih krogih. Po njegovi zaslugi, predvsem zaradi njegovega raznovrstnega strokovnega sodelovanja so bili in so prisotni tako na znanstve-

noraziskovalnem področju številnih geografskih in tudi planerskih institucij, državnih in regionalnih zavodih ter uradih, kakor tudi v vsakodnevni planerski praksi na lokalni, občinski ravni planiranja.

Ob petinsedemdeset letnici prof. Vrišerja je Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani organiziral strokovno razpravo o sistemu regionalnega planiranja v Sloveniji in izdal štiriindvajseto številko revije *Dela*, z naslovom »Regionalno planiranje in regionalni razvoj med teorijo in prakso«.

Teoretske, metodološke, vsebinske in praktične razsežnosti regionalnega planiranja ter vprašanja sodobnega regionalnega razvoja v Sloveniji, so bile predmet dolgoletnega uspešnega znanstvenega in strokovnega proučevanja, ter ne nazadnje tudi univerzitetnega pedagoškega dela prof. Vrišerja, utemeljitelja ljubljanske »slovenske geografske regionalno planerske šole«. Zasnoval jo je na temeljih aplikacije geografskega koncepta predvsem na področju številnih geografskih analiz poselitvenega in urbanega sistema, industrializacije, ekonomsko-geografskih regionalizacij in vrednotenju družbenogeografskih in prostorskih vplivov ter posledic regionalnega razvoja Slovenije.

Prof. Vrišer je s svojim znanstvenoraziskovalnim in strokovnim delom, ter ob ustvarjalnem sodelovanju z drugimi sodelavci in strokami, pomembneje prispeval k pripravi strokovnih temeljev in izhodišč pri zasnovi družbene, regionalne, prostorske in razvojne politike Slovenije.

Razsežnost njegovega obsežnega znanstvenoraziskovalnega in strokovnega dela na področju sistema poselitve oziroma urbanega sistema se je odražalo in se odraža še danes v vseh temeljnih razvojnih usmeritvah Slovenije. V drugi polovici šestdesetih let je prof. Vrišer opredelil urbano omrežje in centralne kraje v etničnem prostoru Slovenije, v začetku sedemdesetih let pa je pripravil študijo o vplivnih območjih slovenskih mest. Rezultati omenjenih in nekaterih drugih temeljnih raziskav so bili objavljeni v kartografskem dokumentacijskem gradivu o stanju v prostoru in razvojnih težnjah (1970) ter v gradivu o urbanem sistemu, kjer so bile prikazane tri različice policentričnega urbanega razvoja Slovenije. Tudi na tej podlagi so bila sprejeta stališča o izboru ene izmed različic urbanega sistema: policentrični urbani sistem.

V Zasnovi urbanizacije (1974) kot elementu regionalnega prostorskega plana so bili prikazani rezultati obsežnih raziskav prof. Vrišerja o vplivnih območjih slovenskih mest na zgornji, srednji in spodnji stopnji oskrbe. Ta strokovna izhodišča so bila podlaga za opredelitev prvih študijsko-planskih regij v Sloveniji. Med letoma 1975 in 1977 so nastala strokovna gradiva z naslovom *Zasnova uporabe prostora* (1977), ki so bila, skupaj s poglavji o ekonomsko-socialnemu razvoju, industrializaciji in urbanizaciji, ki jih je prispeval prof. Vrišer, predstavljena v obliki delavnega gradiva z naslovom: *Sinteza, Povzetki strokovnih gradiv, ki zadevajo prostorski plan Slovenije*.

Policentrični urbani sistem oziroma policentrični koncept razvoja Slovenije je postal tudi temeljna razvojna usmeritev za celotno poselitev Slovenije v tako imenovanih prostorskih sestavinah dolgoročnega družbenega plana Slovenije do leta 2000 (1986) ter za ohranjanje poselitve na celotnem območju Slovenije kot elementu spodbujanja skladnega regionalnega razvoja (1999) in eden izmed ciljev prostorskega razvoja Slovenije – razvoj policentričnega omrežja mest in drugih naselij – v strategiji prostorskega razvoja Slovenije (2004). In ne nazadnje je bil policentrični razvojni koncept v obliki zasnove mest po načelu policentričnega razvoja prepoznan kot temeljna razvojna prednost Slovenije v strategiji gospodarskega in strategiji regionalnega razvoja.

Drugi pomemben element regionalnega razvoja je prof. Vrišer povezoval z industrijo in industrializacijo Slovenije, zato je posvečal veliko raziskovalno pozornost geografskim značilnostim industrijskih dejavnosti. Rezultat tega proučevanja je geografski prikaz pomena, vloge in učinkov industrije, kot najučinkovitejšega družbenega in najhitreje delujočega geografskega dejavnika pri oblikovanju geografskih pojavov ter procesov in njihove razmestitve na zemeljskem površju, žal velikokrat tudi z vrsto škodljivih učinkov. Industrijo je uvrščal med tiste dejavnike, ki so pomemben element zaposlovanja in omogočajo premagovanje gospodarskih ter družbenih kriz in stagnacij. Industrijske dejavnosti in njihovo delovanje je imel za pomemben sestavni del gospodarskega ter družbenega sistema kot celote in njenih regionalnih ter lokalnih sestavnih delov, saj naj bi »*industrija ustvarjala največ razvojnih spodbud in*

s svojo tržno naravnostjo ter visoko stopnjo družbene delitve dela povezovala svetovna in regionalna gospodarstva v celoto«. Znotraj tega konteksta je prof. Vrišer posebej utemeljeval pomen energetskih virov za industrijo, zaradi energetskih potreb človeške družbe, ki skokovito naraščajo z razvojem proizvodnih sredstev in dvigom življenjskega standarda, zaradi tega, ker so se potrebe po mehanski energiji z množično uporabo strojev ter množično blagovno proizvodnjo v dobi industrijske revolucije izredno povečale in to razmeroma v zelo kratkem obdobju ter ne nazadnje, zaradi tega, ker se je z rastjo energetske potrošnje spreminjala tudi vloga posameznih energetskih virov.

Utemeljitelj »slovenske geografske regionalno planerske šole« je zasnoval predmet regionalnega planiranja že v šestdesetih letih, najprej na »komunalni smeri«, nato pa kot osrednji in usmeritveni predmet na dodiplomskem študiju na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete, na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo (sedanji Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo), na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete in na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru (sedanji Filozofske fakulteti), ter Fakulteti za gradbeništvo v Mariboru.

Vplival je, da je geografsko znanje, geografski vidik proučevanja postal sestavni in pomemben del novih bolonjskih študijskih programov na ljubljanski univerzi s področja regionalnega in prostorskega planiranja, urbanizma in krajinske arhitekture na magistrski stopnji, in sicer na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete (regionalno planiranje in urbano ruralne študije), Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo (prostorsko planiranje), Biotehniški fakulteti (krajinsko planiranje) in Fakulteti za arhitekturo (urbanizem). Osrednje prepoznavne vsebine te šole so v prvi vrsti vsekakor geografske podlage za regionalno planiranje oziroma geografski koncept, pristop k analizi stvarnih razmer v pokrajini, regiji, različnih prostorskih enotah, geografska analiza pojavov ali procesov oziroma proučevanje temeljnih razvojnih dejavnikov spreminjanja struktur ter funkcij pokrajin in regij.

V uvodni besedi v knjigi *Regionalno planiranje* (1978) je prof. Vrišer na koncu zapisal: »Prvotna zamisel je bila, da bi poleg »regionalnega planiranja« izšla še druga knjiga z naslovom »urbanistično planiranje«. Napisal naj bi jo eden pionirjev slovenskega in jugoslovanskega urbanizma in moj dolgoletni mentor in prijatelj univ. prof. dr. Saša Sedlar. Žal mu je prerana smrt to preprečila. Njegovemu spominu posvečam to knjigo«.

Tudi sam sem ob sedemdeset letnici prof. Vrišerja v geografski reviji (*Geografski vestnik* 72-1) zapisal željo in pričakovanja, da bi profesor, poleg tistega, kar je imel v tistih letih še sam v načrtu, napisal »... vsaj še knjigo s predlaganim naslovom: *Regionalno planiranje, dvaindvajset let pozneje*«. A žal sta tudi njemu bolezen in smrt to preprečila.

Celoten ustvarjalni opus označuje prof. Vrišerja kot izvrstnega znanstvenika, strokovnjaka in pedagoga in ne nazadnje kot človeka. Prepričan sem, da potrebujemo vsa leta, da se naučimo oceniti razdaljo med znanstvenikom, strokovnjakom, sodelavcem in človekom.

Andrej Černe

In memoriam: prof. dr. Vladimir Klemenčič (10. 7. 1926–27. 5. 2013)

27. maja 2013 je preminil cenjeni kolega, učitelj in vzornik, zaslužni profesor Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ambasador Republike Slovenije v znanosti, dr. Vladimir Klemenčič. 87 let dolgo življenje in pol stoletja aktivnega dela v geografski srenji je doma in v tujini pustilo bogate sledove. Klemenčič je nedvomno premoagal izjemen raziskovalni in pedagoški *eros* ter človeški *etos*. Bistveno je zaznamoval prostor in čas svojega obstoja ter delovanja in pomembno vplival na miselne tokove slovenske ter tudi evropske geografije, pa tudi etničnih študij.

Življenje mu je začelo teči leta 1926 v Ljubljani, mladost pa je preživel v Kamniku. Med drugo svetovno vojno je proti svoji volji postal nemški vojak, po svoji pa begunec, nato ruski ujetnik in končno povratnik. Čeprav so burna leta in življenjsko nevarne situacije pustile sledi, se ni dal. Obrnil jih je sebi v prid: pomagale so mu širiti empatijo v raznolikih družbenih situacijah, krepiti samozavest in iznajdljivo iskati nova pota. Vpisal se je na študij geografije, zgodovine in etnologije na ljubljanski Filozofski